

Törmäysmurteen tutkimisesta¹

KAISU JUUSELA

»Onko murteentutkimuksella tulevaisuutta?», kysyi professori Heikki Leskinen Jyväskylässä järjestetyillä kielitieteen päivillä vuonna 1976 (julk. Vir. 1977: 167–175). Kun silmäilee tuon vuoden jälkeen suomen kielen alalta tehtyjen väitöskirjojen luettelo, kysymykseen vastaa myöntävästi: murteen- tutkimuksella oli tulevaisuus, ja sillä tuntuu olevan tulevaisuutensa edelleenkin. Leskinen totesi esitelmässään myös (1977:167), että tieteenalalta voidaan kieltää elämisen oikeus vain, jos se on suorittanut tehtävänsä loppuun tai jos sen teoreettiset perusteet ovat pettäneet ja metodit vanhentuneet.

Murteiden asema nykysuomalaisessa yhteiskunnassa ei ole tietenkään entisensä. Yhä useammat suomalaiset asuvat kaupungeissa ja käyttävät kielimuotoja, joista silmäänpistävimmat paikalliset ominaispiirteet ovat kariseet. Uusi dialektologian tutkimuskohde onkin tapahtumassa oleva puhekielen murros, vanhojen murteidemme tasoittuminen. Yllin kyllin tutkimista riittää silti vielä vanhoissa kansanmurteissammekin. Jopa niiden tallentaminen ja suunnitelmallinen arkistointi on joiltakin osin vielä kesken. Kokenut kenttätutkija löytää pitäjistä kuin pitäjistä vähän tarkkailtuja ilmiöitä, jotka lisäävät tietoa suomen kielestä ja tutkimuksen edetessä uudistavat käsitystä kielestämme, sen erikoispiirteistä ja historiallisista vaiheista. Koskaan emme voi tietää, mikä dialektologian tutkimustulos uusiin yhteyksiinsä asetettuna avartaa myös käsitystämme kielen olemuksesta yleensä.

Tieteellisen tutkimuksen pohjaksi tarvitaan teoria ja metodi; ilman niitä ei dialektologiakaan menesty. Vaarana teorioiden ja metodien valinnassa on usein yksipuolisuus. Suomalaiset dialektologit ovat edenneet uusien suuntausten omaksumisessa harkiten, ja meitä on syytetty joskus liiasta varovaisuudesta ja jähmeydestäkin. Etuna tästä on kuitenkin ollut, että meikäläisessä dialektologiassa ei minkäänlainen ortodoksisuus ole päässyt valtaan: tutkija on käyttänyt yleensä tasapuolisesti tuntemiaan tutkimustapoja, omaan

---

¹ Artikkelin pohjautuu Helsingin yliopistossa 20. tammikuuta 1989 pidettyyn väitöksenalkajaisesitykseen.

aineistoonsa ja aiempaan tutkimukseen niitä suhteuttaen ja usein niitä myös edelleen kehittäen. Diakronisen tutkimuksen ohessa on viime vuosikymmeninä kehitetty niitäkin ideoita, joita usein sanotaan synkronisiksi tai strukturalistisiksi. Kun murteidemme murros on yhä edennyt, tämän näkökulman tuoreuttajiksi ovat ilmaantuneet sosiolingvistiset ongelmat: murteita ei enää tutkita pelkästään kieliyhteisöjen vanhimpien vaan kaikenikäisten jäsenten puheen pohjalta. Suomalaisessa dialektologiassa on aina ollut mukana myös kielellisen vaihtelun idea, vaikka jo tutkimustehtävien laajuus ja tarve pelastaa ensi sijassa häviävä aineisto on estänyt soveltamasta ideaa kovin perinpohjaisesti. Sosiolingvistiksessä tutkimuksessa onkin juuri vaihtelun näkökulmaa entisestään avarrettu ja vaihtelun taustan selvittelyä tarkennettu.

Vähimmälle huomiolle ovat murteentutkimuksessamme jääneet sellaiset melko myöhään asutetut raja-alueet, joiden asutushistoria ja kulttuuritausta on sekakoosteinen. Raja-alueiden hedelmällisyyteen kielihistoriallisten ongelmien selvittelyssä on kyllä ollut viittauksia siellä täällä, ja niiden yleislingvistikäkin kiintoisuutta on monesti tähdennetty (ks. esim. Terho Itkonen 1978: 77–79; Lehtimäki 1982: 337). Tällaisilla alueilla eri murrepiirteiden levikkejä kuvaavat rajat usein kimputtuvat, mutta eivät täysin yhtene. Sellaisia tutkimuksia, joissa yksityiskohtaisesti esiteltäisiin, miten piirteet vaihtuvat toisiin, on kuitenkin tehty vähän; poikkeuksena voidaan mainita Pauli Saukkosen tutkimus švaavokaalien esiintymisestä savolais- ja kaakkoismurteiden rajalla (1967).

Väitöskirjani pääotsikkona on »Törmäysmurteen variaatiosta» ja alaotsikkona »Jälkitavun *i*-loppuisen diftongin edustus Töysän murteessa». Yhden pienen pitäjän murteen yksityiskohtaisen tutkimisen mielekkyys perustuu siihen, että Töysä sijoittuu suomen murremaantieteen kannalta harvinaisen kiintoisaan kohtaan. Pitäjän tienoille sattuu itä- ja länsimurteiden raja, siellä kohtaavat Häme, Savo ja Etelä-Pohjanmaa. Monien äänne- ja muoto-
piirteiden levikkiä kuvaavissa murrekartoissa Töysä sijoittuu erilaisten edustusten rajakohtaan: savolaiset, hämäläiset ja eteläpohjalaiset variantit »törmäävät» näillä tienoin toisiinsa. Jo Jussi Laurosela on vuosisadan alussa laatimassaan eteläpohjalaismurteiden äännehistoriassa (1913, 1914) erottanut Töysän muusta Etelä-Pohjanmaasta ja mainitsee murteen poikkeavasta edustuksesta tämän tästä. Niin ikään Lauri Kettunen on erottanut Töysän muusta Etelä-Pohjanmaasta kokonaan omaksi alaryhmäkseen. Kettunen (1930: 74) luonnehtii Töysän murretta seuraavasti: »Töysän pitäjä kuuluuikin jo eteläpohjalais-savolaiseen seka-alueeseen, vaikka sen hallitsevat piirteet ovat eteläpohjalaisia.»

Töysän erikoinen asema eteläpohjalaismurteiden joukossa selittyy asutushistoriasta. Ensimmäiset asukkaat olivat savolaisia, joiden ekspansio länteen

ja pohjoiseen alkoi 1500-luvun alussa ja jatkui 1600-luvun puolelle. Väki tuli Töysään ja sen ympäristöpitäjiin lähinnä suurten hallintopitäjien, savolaisen Rautalammin ja hämäläispohjaisen Ruoveden kautta. Seuraavina vuosisatoina uudisasukkaat tulivat enimmäkseen Etelä-Pohjanmaalta. Myös Töysän hallinnolliset yhteydet ovat olleet kiinteimmät juuri Etelä-Pohjanmaan suuntaan. Yhteys Alavuteen katkesi lopullisesti vasta vuonna 1865, jolloin perustettiin Töysän kunta, mutta monet yhteiset asiat ovat yhdistäneet pitäjää toisiinsa sen jälkeenkin. Töysän murre ei ole kuitenkaan siinä määrin eteläpohjalaistunut kuin esimerkiksi Alavuden murre, jolla silläkin on savolainen pohja. (Ks. tarkemmin Juusela 1989: 35–57.)

Töysän murre on moniin suomen murremuotoihin verrattuna nuori: vain runsaan 300 vuoden ikäinen. Siten sen historiallinen tausta on voitu melko luotettavasti selvittää. Tällaisella seudulla dialektologia saakin toisenlaisia tehtäviä kuin niissä tapauksissa, joissa murteen tausta ja yksityisten piirteiden historia on selvitettävä muihin murteisiin tai sukukieliin vertaamalla tai rekonstruoitava kielensisäisin keinoin. Töysän murteen ominaispiirteille löytyy enimmäkseen selitys melko suoraan lähtömurteista, jotka samalla ovat sen lähimpiä naapurimurteita: eteläpohjalaismurteista sekä niistä savolais-hämäläisistä murteista, joita puhutaan Lehtimäellä ja Ähtärissä. Olennaista Töysän tapaisen nuoren pitäjänmurteen selvittelyssä on se, mitkä seikat ovat kulloinkin määränneet vaikutteiden suunnan. Ovatko ratkaisevia olleet törmäävien elementtien voimakkuus, siis lähinnä se, kuinka paljon on asukkaita miltäkin suunnalta tullut ja missä murteen muotoutumisen vaiheessa, vai se, mihin suuntaan yhteydet ovat kunakin aikana olleet voimakkaimmat? Kielellisten piirteiden leviämisessä on vaikutusta myös sillä, minkä murteen puhujat ovat olleet arvostetuimpia. Jopa jonkun kyvykkään yksilön arvostus on riittänyt saamaan aikaan sen, että hänen murrettaan jäljitellään.

Kaikki mainitut ovat kielenulkoisia selityserusteita. Yhtä tärkeä on kuitenkin törmäävien murteiden kielellinen järjestelmä. Mihin murteen ominaisuuksiin perustuu se, että tietyn suunnan piirteet pääsevät valtaan? Ongelmat kietoutuvat väistämättä yhteen.

Murteessa kuten missä tahansa yhteisöllisessä kulttuurinkehityksessä vaikuttavat yhtäläistymisen ja erilaistumisen vastakkaiset voimat. Tasakoosteisssakin kieliyhteisössä esiintyy yksilöllisiä kielenkäyttötapoja. Laajahkojen alueiden ja moniaalle haarovien kielenilmiöiden tutkijat eivät voi yleensä ottaa niitä huomioon, eikä se heidän tavoitteidensa mukaan ole ollut tarpeellistakaan. Kun tutkimuskohteena on suhteellisen pieni, myöhään asutettu alue, ei yksilöllistä vaihtelua voi rajata tutkimuksen ulkopuolelle. Yksilöllisen ja yhteisöllisen raja on tietysti liukuva. Martti Rapola lausui virkaanastujaisesitelmässään vuonna 1924 (julkaistu Turun yliopiston vuosikirjassa

1925): » — — ainoa tie yhteisömurteisiin käy yksilömurteiden kautta. Vain yksilöt puhuvat, vain yhden puhetta on tutkijan kerrallaan mahdollista tarkata, ja niin totta kuin yhteisömurteita on olemassa, niin totta jäävät niiden rajat yksilömurteita vastaan aina jossain määrin tutkijan subjektiivisesta käsityksestä riippuvaksi. Pakostakin muodostuu käsitys siitä, mitä milloinkin on yksilöllisenä eliminoitava, mitä yhteisöllisenä otettava huomioon, enemmän tai vähemmän mielivaltaiseksi. Kielihän on alituisesti kehittyvää ja muuttuvaista — — mikä tällä hetkellä on yksilöllistä, saattaa jonkun ajan kuluttua esiintyä yhteisöllisenä ja päinvastoin.» (Ks. myös Rapola 1947: 10–11.)

Töysän murretta tutkiessani kävi jo melko varhain selväksi, että yksilöllisen vaihtelun eliminoiminen häivyttäisi jotakin olennaista Töysän murteen luonteesta. Yksityisen murteenpuhujan ja koko töysäläisen kieliyhteisön välinen suhde onkin väitöskirjassani keskeinen, ja murteenpuhujien henkilöhistorialla on tärkeä osuus vaihtelun selittämisessä.

On kuitenkin varottava painottamasta liikaa yhteisön jäsenten kielenkäytön yksilöllisyyttä, murteen moninaisuutta ja sekakoosteisuutta. Kieli on sosiaalinen ilmiö, ja yhteisön merkitys yksilöllisten piirteiden tasoittajana on siten tärkeä. Jos yksilömurteen vaikkapa ainutkertaisellekin piirteelle löytyy kuitenkin pohjansa yhteisömurteesta, sen lingvistinen selittäminen on tarpeen, vaikka varsinaisesti kuvattavana olisikin yhteisön kieli.

Parhaiten murteiden törmäyksen luonnetta voidaan havainnollistaa sellaisten piirteiden avulla, joissa murre ei ole vakiintunut. Hallitsevilta piirteiltään Töysän murre on eteläpohjalaista: sanotaan *pata* : *paran*, *lato* : *laron*, ei *pata* : *paan*, *lato* : *laun* kuten savolais-hämäläisissä naapurimurteissa, *mettä* : *metän*, ei *mehtä* : *mehtän* kuten Ähtärissä tai *mehtä* : *metän* kuten Lehtimäellä, *rupi~~aa~~ mieheksi tulemaa*, ei *ruppee mieheks tulemaa* kuten Ähtärissä tai *rupe~~aa~~ mieheks tulemaa* kuten Lehtimäellä. Tutkimuksessani olen tarkastellut yhtä sellaista piirrettä, jossa eteläpohjalainen edustus ei ole Töysässä yksinomainen vaan esiintyy sekä muotoryhmittäistä että puhujittaista vaihtelua, nimittäin jälkitavun *i*-loppuista diftongia.

Niin kapealta kuin tutkimusaihe saattaakin tuntua, sen avulla voidaan havainnollistaa monia yleisempiäkin kielen muutoksessa ja juuri murteiden törmäyksessä ilmeneviä tendenssejä. Niitä tutkittaessa joudutaan soveltamaan erilaisia sekä kielensisäisiä että kielenulkoisia selitystapoja.

Jälkitavun *i*-loppuisia diftongeja esiintyy suomen kielessä yli 20 eri muotoryhmässä. Diftongin asema vaihtelee niissä suuresti: se voi olla painoton tai sivupainollinen, se voi olla alkuperäinen tai myöhäsyntyinen, se voi muodostaa yksinään morfeemin tai olla morfeemin osa. Lisäksi samaankin muotoryhmään on voinut sisältyä tapauksia, joista toisissa diftongin *i* on

muodon funktion kannalta välttämätön, toisissa taas ei. Tällaisia muotoryhmiä ovat monikkomuodot ja imperfektimuodot. (Ks. tarkemmin Rapola 1919–20.)

Tilanne on luonut otollisen maaperän erisuuntaisille yleistyksille ja mutkistanut monesti säännöllistä äännekehitystä. Niiden murteiden reuna-alueille, jotka noudattavat *i*-loppuisen diftongin kehityksen päätendenssejä, on muodostunut omalaatuisia edustustapoja, ja juuri diftongin erilainen asema eri tapausryhmissä on saattanut mutkistaa vielä lisää päämurteissa alkuun lähtenyt kehitystä. Kun kyseessä on murteiden törmäys, ei säännölliseen äännekehitykseen voi juuri vedota.

Töysän murteessa ovat kombinoituneet seuraavanlaiset edustustavat:

Eteläpohjalaismurteissa jälkitavun *i*-loppuinen diftongi on muuttunut pitkäksi vokaaliksi kaikissa murteen tuntemissa muotoryhmissä, esimerkiksi *sellaanen, minkälaanen, takaasin, antoo, annoon, akoolla, annetaasihin*. Muissa Töysän naapurimurteissa edustus on kahtalainen: hämäläismurteissa vastaa painottomassa tavussa diftongia lyhyt vokaali, esimerkiksi *semmonen, takasin, anto, annon, akolla*, savolaismurteissa taas on vanhastaan *i*:tä edustanut diftongia seuraavan konsonantin ja edeltävän vokaalin välinen liudennussiirtymä tai (sananloppuisena) ylilyhyt *i*, esimerkiksi *kaloⁱlla, antoⁱ*; sivupainollisessa tavussa diftongi on näissä molemmissa murremuodoissa säilynyt, esimerkiksi *palakinnoita, minkälainen*.

Töysän murteen edustuksessa on eniten merkitystä ollut pohjimmaisella murrekomponentilla, ja edustus on pääpiirtein samanlainen kuin lähimmissä savolais-hämäläisissä naapurimurteissa: painottomasta tavusta on diftongin *i* kadonnut, sivupainollisessa tavussa on säilynyt diftongi. Tärkein poikkeus on monikkomuodot, joissa on diftongi myös painottomassa tavussa. Väitöskirjassani olen tarkemmin pohtinut monikon diftongin murremaantieteellistä taustaa. Poikkeuksen syykin on selvä: *i*:llä on ollut tärkeä kieliopillinen tehtävä. Erikoista Töysän murteessa on kuitenkin, että verbien imperfektimuodoissa ei *i*:n morfologista tehtävää ole pidetty yhtä tärkeänä: yleisedustus on diftongin *i*:n kato niissäkin persoonamuodoissa, joissa säilynyt diftongi tai eteläpohjalaismurteiden mukainen pitkä vokaali olisivat estäneet muotoja lankeamasta yhteen preesensin kanssa. Itse asiassa eteläpohjalainen ja savolais-hämäläinen imperfektisysteemi limittyvät funktionaalisesti ideaalilla tavalla, mikä käy ilmi seuraavasta asetelmasta (Juusela 1989: 268). Siinä yksiselitteiset asut on ympäröity umpiviivalla; katkoviivalla ympäröidyt muodot ovat yksiselitteisiä vain osassa tutkittavaa murrealuetta:

	Etelä- Pohjanmaa	Savolais- kiila	Töysä
<i>a</i> -vart.	<i>lauloon</i>	<i>laulon</i>	<i>lauloon</i> ~ <i>laulon</i>
	<i>lauloot</i>	<i>laulot</i>	<i>lauloot</i> ~ <i>laulot</i>
	<i>lauloo</i>	<i>laulo</i>	<i>lauloo</i> ~ <i>laulo</i>
	<i>lauloo(m)ma</i>	[<i>laulettiin</i>]	<i>lauloomma</i> ~ <i>laulomma</i>
	<i>laulootta</i>	<i>laulotte</i>	<i>laulootta</i> ~ <i>laulotta</i>
	<i>lauloovat</i>	<i>laulovat</i>	<i>lauloovat</i> ~ <i>laulovat</i>
<i>o</i> (<i>oi</i>)	<i>sanoon</i>	<u>sanon</u>	<i>sanoon</i> ~ <u>sanon</u>
-vart	<i>sanoot</i>	<u>sanot</u>	<i>sanoot</i> ~ <u>sanot</u>
	<u>sanoo</u>	<i>sano</i>	<u>sanoo</u> ~ <i>sano</i>
	<i>sanoo(m)ma</i>	[<i>sanottiin</i>]	<i>sanoomma</i> ~ <u>sanomma</u>
	<i>sanootta</i>	<u>sanotte</u>	<i>sanootta</i> ~ <u>sanotta</u>
	<u>sanoovat</u>	<u>sanovat</u>	<u>sanoovat</u> ~ <i>sanovat</i>
<i>u, y</i>	<i>istuun</i>	<u>istun</u>	<i>istuun</i> ~ <u>istun</u>
-vart.	<i>istuut</i>	<u>istut</u>	<i>istuut</i> ~ <u>istut</u>
	<u>istuu</u>	<i>istu</i>	<u>istuu</u> ~ <i>istu</i>
	<i>istuu(m)ma</i>	[<i>istuttiin</i>]	<i>istuumma</i> ~ <u>istumma</u>
	<i>istuutta</i>	<u>istutte</u>	<i>istuutta</i> ~ <u>istutta</u>
	<u>istuuvat</u>	<u>istuvat</u>	<u>istuuvat</u> ~ <i>istuvat</i>

Heikkoa pyrkimystä funktionaaliselta kannalta yksiselitteiseen järjestelmään on kuitenkin Töysän murteen imperfektissäkin nähtävissä, mikä näkyy taulukon 1 frekvenssiluvuista (Juusela 1989: 269).

TAULUKKO 1. *i*-diftongin edustus Töysän murteen imperfektimuodoissa persoonittain ja vartalotyypeittäin.

	y. 3.	y. 1. ja 2.	m. 1. ja 2.	m. 3.	Yht.
<i>a</i> -vart.					
V	220	27	—	13	260
VV	13	9	—	1	23
<i>o</i> -vart.					
V	218	50	—	21	289
VV	8	16	2	—	26
<i>u</i> -vart.					
V	274	19	—	20	313
VV	3	7	—	—	10
Us.tav.					
<i>u</i> -vart.					
V	77	2	—	4	83
VV	—	1	—	—	1
					<hr/> 1 005

Koko aineistossa pitkävokaalisten osuus on selvästi suurempi 1. ja 2. persoonan muodoista kuin 3. persoonan muodoista: 1. ja 2. persoonan esiintymistä 26 % on pitkävokaalisia, 3. persoonan esiintymistä vain vajaat 3 %.

Havainnollistan vielä erilaisten järjestelmien törmäyksessä ilmeneviä tendenssejä yhden töysäläisen murteenpuhujan imperfektien avulla.

Lähellä Alavutta asuvalla miehellä ovat kaikki 3. persoonan imperfektit lyhytvokaalisia kuten lähes aina muillakin töysäläisillä, siis *anto*, *kasvo*, *hauto*. 1. ja 2. persoonassa on hänellä eteläpohjalaisittain pitkä vokaali, esimerkiksi *kannoon*, *sanoon*, *jouruun*. Myös *i*-vartaloiden 1. persoonassa on pitkä *i*, esim. *opiin*. Murteenpuhujalla on siis ideaalilla tavalla sulauttanut eteläpohjalaisen ja savolais-hämäläisen systeemin ottamalla käyttöön juuri ne muodot, jotka poikkeavat preesensistä. Lisäksi olen merkinnyt hänen puheestaan seuraavanlaisia esimerkkejä: *oliin niin sinnikäs jotta lähäriiv viämähäv vaan sitä lankkua; rengiv viraah heitiim pois*; huomattakoon siis imperfektit *oliin*, *lähäriin*, *heitiin*. Nämä muodot osoittavat, että puhujan kielitajussa pitkävokaalisuus kuuluu nimenomaan 1. ja 2. persoonaan. Hän on kuitenkin yleistänyt pitkän vokaalin sellaisiin vartalotyyppeihin, joissa lähtömurteissa, kuten yleiskielessäkin, on lyhyt *i*.

Välttämätön ehto tuon imperfektijärjestelmän syntymiselle on tietysti ollut se, että puhujalla on riittävästi kuullut eteläpohjalaisia pitkävokaalisia imperfektejä; neljän vuoden renkinäolo Alavudella näyttää riittäneen. Tämä henkilöhistoriallinen seikka ei kuitenkaan yksinään selitä tilannetta, sillä yhtä tiiviisti eteläpohjalaismurteiden vaikutuspiirissä eläneitä töysäläisiä on kielenoppaideni joukossa muitakin. Selitys löytyykin puhujan psykososiaalisesta taustasta. Järjestelmän yksilöllisyys perustuu puhujan verbaaliseen luovuuteen ja originelliin luonteeseen. Ainutkertaisuudestaan huolimatta hänen imperfektijärjestelmänsä on kiinteästi kytköksissä Töysän murteen ja sen naapurimurteiden järjestelmiin: valinnoille löytyy lingvistinen selitys ja pohja yhteisöllisestä systeemistä.

Yksilöllisellä luovuudellakin on siten rajansa, jotka määräytyvät toisaalta kielen sisäisistä suhteista, toisaalta ympäristössä puhuttavasta murteesta käsin.

Töysän murteen tapaisessa nuorena törmäysmurteessa kilpailu eri suunnilta tulevien vaikutteiden välillä on erityisen monivivahteista. Yksilöllisille innovaatioille on tavallistakin enemmän pohjaa, kun murteessa on erilähtöisiä aineksia. Kielen systeeminluonteeseen kuitenkin kuuluu, että uudennosten tulee olla sopusoinnussa kielen muun rakenteen kanssa: muutoksilla pyritään johonkin. Kun tarjolla olevista vaihtoehdoista valitaan, valintoja voivat tosin ohjata hyvin erilaiset seikat. Voidaan pyrkiä esimerkiksi yhdenmukaistamaan paradigmoja, mikä usein tapahtuu suurtaajuisimpien muotojen

suuntaan; siihen ovat pyrkineet useimmat töysäläiset, kun he yleensä viljelevät lyhytvokaalisia imperfektimuotoja kaikissa persoonissa. Voidaan myös pyrkiä lisäämään kielen ilmaisukykyä suosimalla yksiselitteisiä muotoja kaksiselitteisten sijasta; näin on menetellyt puheena ollut renkipoika, jonka imperfektijärjestelmä on kyllä funktionaalisesti yksiselitteinen mutta paradigmaattisesti epäyhtenäinen.

Juuri tämäntapaisissa yksityiskohdissa tulee esille myös se kamppailu, jota Töysässä käyvät keskenään 1500-luvulta saakka juontuva savolais-hämäläinen perintö ja myöhempi eteläpohjalaisvaikutus. Kamppailu ei ole päätynyt vieläkään: sen osoittaa tutkimani nuorempien töysäläisten kielenkäyttö. Eteläpohjalainen pitkävokaalisuus näyttää jopa vahvistaneen asemiaan töysäläisten keskuudessa. Murteen kehitys siis jatkuu, ja siitä syystä jatkuu myös dialektologian kehitys.

LÄHTEET

- ITKONEN, TERHO 1978: Kantasuomesta suomeen. — Suomen tieteen ulottuvuuksia s. 63—82. Toim. Risto Kautto. Porvoo.
- JUUSELA, KAISU 1989: Törmäysmurteen variaatiosta: jälkitavun *i*-loppuisen diftongin edustus Töysän murteessa. SKS:n toimituksia 496. Mänttä.
- KETTUNEN, LAURI 1930: Suomen murteet II. Murrealueet. SKS:n toimituksia 188. Helsinki.
- LEHTIMÄKI, PEKKA 1982: Dialektologiamme nykynäkymiä. Arvostelu teoksesta *Heutige Wege der finnischen Dialektologie*. Toim. Heikki Leskinen. — Vir. 86 s. 327—337.
- LESKINEN, HEIKKI 1977: Onko murteentutkimuksella tulevaisuutta? — Vir. 81 s. 167—175.
- RAPOLA, MARTTI 1919—20: Kantasuomalaiset pääpainottomain tavujen *i*-loppuiset diftongit suomen murteissa. Suomi IV: 17. Helsinki.
- 1925: Suomen murteiden keskinäisistä suhteista. Eripainos Turun Suomalaisen Yliopiston vuosikirjasta. Turku.
- 1947: Johdatus suomen murteisiin. Tietolipas 4. Turku.
- SAUKKONEN, PAULI 1967: Švaa-analyysi savolais- ja kaakkoismurteiden rajalta. Suomi 111: 4. Turku.

Research on a transitional dialect

KAISU JUUSELA

The future of dialectology has sometimes been questioned in recent decades. Doctoral theses in the field of the Finnish language prove that it does still have a future. An academic discipline can be denied the right to live only if it has accomplished its ends or if its theoretical criteria have failed and its methods become outdated.

Naturally the position of dialects in modern Finnish society is not what it was. To an increasing extent Finns are living in urban areas and are using forms of the language in which the most distinctive local features have been lost. The new focus of research in dialectology is on the transition underway in the spoken language, the levelling of the old Finnish dialects. In spite of this, there is still more than enough research to be carried out on the old Finnish folk dialects, for even their recording and archiving is partially unfinished. These dialects still provide material on phenomena which, as research progresses, will reshape our concept of the Finnish language, its special features and history.

Finnish dialectologists have proceeded in adopting new trends with care: they have impartially used research methods known to them, according to their own material and earlier research, and often developed them further. Apart from diachronic research, synchronic research methods have also been developed. Sociolinguistic problems have appeared to refresh this perspective.

Finnish dialectology has always included the idea of linguistic variation, although the extent of the research tasks and the need to save the largely vanishing material have prevented the application of this idea in any depth. In sociolinguistic research the variation perspective in particular has been extended and the background to variation clarified.

Less attention has been paid to relatively recently inhabited border areas with a mixed settlement history and cultural background. In these areas, the isoglosses

reflecting the distribution of different dialect features often bundle together, but do not completely converge. However, there have been only a few studies which show in detail how the features change. My own thesis studies the dialect of one transitional area, a single parish, Töysä.

The area under investigation is located on the boundary of three dialects: the Southern Ostrobothnian (SO) and Häme dialects, which are western dialects, and the Savo dialect, which is an eastern Finnish dialect. The parish of Töysä was inhabited rather late, in the 16th century, and as late as the 19th century, there was a strong flow of incomers from neighbouring parishes.

In investigating the dialect of a young community such as Töysä, the essential task is to determine the various factors affecting the direction of influence: has the strength of the »colliding» elements been decisive – in other words, how many settlers have come from any one direction and at which stage in the formation of the dialect? Or is it rather in what direction contacts have been strongest at any given time? In the expansion of linguistic features, the prestige of the speakers of a given dialect has also had an effect. Even the prestige of a single important individual has sufficed for his/her dialect to be imitated.

All the aforementioned factors are by nature extralinguistic. Equally important, however, is the linguistic system of the colliding dialects. What characteristics of a dialect cause its features to become predominant? The problems are unavoidably intertwined.

The opposing tendencies to similarity and differentiation have an effect in dialect as in any other cultural development of a community. Even in uniform linguistic communities, individual linguistic habits appear. When the focus of research is on a relatively small, recently settled area, individual variation cannot remain

outside the realms of research. The relation between the individual dialect speaker and the linguistic community of Töysä is central to my thesis, and the personal histories of the dialect speakers have an important role in explaining variation.

The nature of this »collision» of dialects can best be illustrated with such features which have not become established in the dialect. The dominant features of the Töysä dialect are Southern Ostrobothnian. My thesis deals with one phonological feature of the dialect of Töysä, the complex problem of diphthongs ending in *i* in non-initial syllables, which shows plenty of variation in Finnish dialects and in the dialect of Töysä, too.

In Finnish there are about twenty morphological categories with a diphthong ending in *i*. The diphthong can be original (Proto-Finnic) or secondary; it can have secondary stress or be unstressed. The *i* may constitute a morpheme, or be part of one.

This situation has created a favourable soil for divergent generalizations and has complicated regular phonetic development. When considering colliding dialects, we cannot expect regular phonetic development.

In SO the historical diphthong ending in *i* is represented by a long vowel (standard Finnish forms in parentheses), e.g. *sellaanen (sellainen)* 'that kind of', *takaasin (takaisin)* 'back', *antoo (antoi)* 'he gave', *annoon (annoin)* 'I gave', *akoolla (akoilla)* 'on the old women', *minkälaanen (minkälainen)* 'what kind of', *annetaasihin (annettaisiin)* 'would be given'. In the neighbouring Savo and Häme dialects, the *i* has disappeared in an unstressed syllable, e.g. *semmonen (semmoinen)* 'that kind of', *takasin, anto, annon, akolla*; the diphthongs with secondary stress and of late development are usually preserved, e.g. *omenoita* 'apples', *minkälainen, jokkainen < jokahinen (jokainen)* 'each'.

The language of the immigrants from Savo and Häme in the 16th and 17th centuries is the most important component in the dialect of Töysä as regards this feature. In most morphological cases the *i* has disappeared in an unstressed

syllable, whereas it has been preserved in a syllable with secondary stress. In conditional and past tense forms it has disappeared even in syllables with secondary stress. In the plural forms of nouns, even unstressed syllables have a diphthong.

The reason for this exception in the case of plural forms is evident: *i* has had an important grammatical task. What is special about the Töysä dialect, however, is that the morphological function of the *i* in the past tense forms has not been considered so crucial: generally the *i* has disappeared even in those persons where the original diphthong or the long vowel of the SO dialect would have prevented convergence with the personal forms of the present tense, e.g. *sanon (sanon/sanoin)* 'I say, I said', *istut (istut/istuit)* 'you sit, you sat'; cf. SO *sanoon* 'I said', *istuut* 'you sat'. Conversely, a long vowel can appear in those forms in which a zero representation would have served to differentiate the past from the present, e.g. (*hän*) *sanoo (sanoo/sanoi)* '(he/she) says, said'; cf. Häme and Savo (*hän*) *sano (sanoi)* '(he/she said)'. In fact the SO and Savo-Häme past tense systems overlap in a functionally ideal way in the different personal forms.

As the Töysä dialect was being formed, systems differing in expressive power often had to vie with one another. There is more ground than usual for individual variation when a dialect includes elements of differing origins. However, it is characteristic of the systematic nature of language that innovations should harmonize with the other structures of the language.

The explanations of variation both between morphological groups and idiolects in the Töysä dialect are rather complex. The most important of these are functionality, the tendency for uniformity in the paradigms, which often follows the most frequent forms, and lexicalization.

A significant result of the examination of variation according to the morphological group and the speaker is that the frequency of words and forms, as well as various psycholinguistic matters, often have a stronger effect than functionality in the establishment of variants. For example,

many of the inhabitants of Töysä use past tense forms with a short vowel in all persons, aiming at uniform paradigms. Another individual, on the other hand, might try to add to the expressiveness of the language by favouring unambiguous forms instead of ambiguous ones even to the extent that long vowels have in certain personal forms spread hypercorrectly to stem types in which they originally did not appear. Thus his/her past tense system is truly unambiguous functionally, but heterogeneous paradigmatically. Nevertheless, individual creativity has its limits, which are determined on the one hand

by the internal relations of the language and on the other by the dialect spoken in the neighbouring environment.

It is precisely in these details that the struggle between the Savo-Häme inheritance dating back to the 16th century and the later SO influence becomes apparent. The battle is not yet over: this is proved by the language of the younger people in Töysä whom I studied. The SO forms with a long vowel seem to be strengthening their position in Töysä. Thus the development of the dialect continues, and, for that reason, the development of dialectology, also.